

LIETUVOS NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS REFORMOS IR NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO DINAMIKA KLAIPĖDOJE 1995–2019 M.

Arūnas Acus, Liutauras Kraniauskas

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje aptariamos nepilnamečių nusikaltimų mažėjimo tendencijoms Klaipėdoje 1995-2019 metų laikotarpyje. Klaipėdos miestas pasirinktas kaip empirinė iliustracija, leidžianti ne tik sufokusuotai parodyti socialinį reiškinį, bet ir identifikuoti galimas platesnės interpretacijos ar priežastinio aiškinimo kryptis. Straipsnio autoriai jau yra pristatę sociologinę Klaipėdos miesto tapatybių rekonstrukciją 1990-2010 metų laikotarpyje*, todėl šiame straipsnyje jaunimo nusikalstamumo Klaipėdos mieste dinamika, naujai įvertinant statistines, sociologines ir ypač teisesines prieigas, gali būti traktuojama kaip nepilnamečių nusikalstamumo fenomeno Klaipėdoje analizės tęstinumas. Įvertinant nepilnamečių nusikalstamumą socialinės problemos kontekste, autoriai teisinius pokyčius nepilnamečių justicijos srityje ir nepilnamečių justicijos programas vertina kaip galimas nepilnamečių nusikalstamumo mažėjimo prielaidas. Tačiau straipsnio išvados ir diskusija, grindžiama 4 hipotetinėmis nepilnamečių nusikalstamumo mažėjimo prielaidomis (nepilnamečių delinkvencijai įtakos turi asmens biologinis ir socialinis brendimo procesas; absoliučiai priešinga hipotezė - pasibaigus brendimo procesui nutrūksta ir delinkventinio elgesio apraiškos; nepilnamečių nusikalstamumo sąsajos su socialiai silpnomis šeimomis; grįžimas prie K. Mannheimo idėjos apie visuomenės elito ir jaunuomenės sandorį), provokuoja tyrimų jaunimo nusikalstamumo srityje tęstinumą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: nepilnamečių nusikalstamumas, nusikalstamumo dinamika, nepilnamečių justicijos reformos, nepilnamečių justicijos programos

Abstract

The article discusses the declining juvenile crime rate in Klaipėda between 1995 and 2019. The city of Klaipėda was chosen as an empirical illustration allowing not only to focus on a social phenomenon but also to identify possible directions of wider interpretation and causal links. The authors have already presented a sociological reconstruction of the identities of Klaipėda between 1990 and 2010,* and therefore the dynamics of juvenile crime discussed in the light of new statistical, sociological and especially legal perspectives should be approached as a continuation of the analysis of juvenile crime in Klaipėda. Placing juvenile crime in the context of social problems, the authors see legal changes and programmes in juvenile justice as possible reasons for the declining juvenile crime rate. However, with the conclusions and discussion in the article being based on four hypothetical assumptions for the declining crime rate (delinquency is caused by the process of juvenile biological and social development; a completely opposite hypothesis: with the end of maturation, delinquent behaviour also ceases; links between delinquency and socially vulnerable families; a return to K. Mannheim's idea of a contract between the elite of society and youth) provoke a continuation of research in the field of youth crime.

* Projektas "Klaipėdos raida 1990-2010 m.: nuo sovietinio industrinio uosto iki lietuviško multikultūrinio miesto", kurį finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LIT-2-43)

* Project: "The development of Klaipėda city during 1990-2010: from soviet industrial port to Lithuanian multicultural city", financed by Research Council of Lithuania. (agreement No. LIT-2-43)

Įvadas

Per pastaruosius kelis dešimtmečius mūsų visuomenėje įvyko esminės socialinės slinkty. Įsivaizduojamą stabilumą pakeitė netikrumas, homogeniškumą – heterogeniškumas, tvarką ir linijinę seką – netvarkingi, nuolat besikeičiantys ciklai (Du-Bois, Chrisholm, 2006; Bruckner, Mayer, 2005). Jaunoji karta, gyvenanti šiuolaikinės rizikos visuomenėje, kurios permanentinė būklė – vis mažiau prognozuojamas socialinis gyvenimas, praranda kolektyvizmo determinantus, nuoseklumą, kita vertus, yra daug lankstesnė (Bruckner, Mayer, 2005, p. 28). Ji susiduria su problemomis, kurių tėvų karta nepažino. Jaunosios kartos patirtį neretai ap sunkina tėvų ir vaikų kartų skirčiai pabrėžti išnaudojamas mitas apie jaunimo moralinį nuosmukį, kurį rodo nuolat augantis jaunimo nusikalstamumas. Šis mitas kai kada tik spekuliatyviai, o neretai ir remiantis statistiniais faktais, nuo seno veiksmingai mobilizuoja suaugusiųjų visuomenės rūpestį jaunais žmonėmis ir pagrindžia veiksmingesnės socialinės kontrolės reikalavimus (Gillis, 1974; Pearson, 1983).

Socialinės jaunimo kontrolės klausimas ne toks paprastas. Viena vertus, jaunų žmonių savarankiškos atsakymų į vis naujus iššūkius paieškos koreliuoja su šeimos atsakomybės už naujos kartos ugdymą ir švietimo sistemos, atsakingos už jaunimo socializaciją, paieškomis. Kita vertus, šiame kontekste justicijos sistemos pokyčiai atskleidžia visuomenės ir teisinės sistemos pastangas reguliuoti procesą įgalinant atsakingas institucijas modeliuoti pozityvios jaunimo socializacijos (problemų sprendimo) strategijas. Kaip sociologiškai reikėtų interpretuoti šį visuomenės rūpestį ir stiprinamos socialinės kontrolės poveikį nepilnamečių nusikalstamumo situacijai?

Straipsnyje analizuojama nepilnamečių nusikalstamumo dinamika, tiksliau, nusikaltimų mažėjimo tendencija Klaipėdoje 1995–2019 m. Klaipėdos miestas pasirinktas kaip empirinė iliustracija, leidžianti ne tik sutelktai atskleisti socialinį reiškinį, bet ir nustatyti galimas platesnės interpretacijos ar priežastinio aiškinimo kryptis. Imdamiesi analizės rėmėms dviem priežastinių ryšių aiškinančiomis hipotezėmis. Pirmoji teigtų, kad nusikaltimų didėjimą ar mažėjimą lemia juridinės sistemos veiksmingumas: kuo labiau sistema tobulinama, tuo mažiau nusikaltimų įvykdoma. Antroji hipotezė – demografinė: mažėjant konkrečios amžiaus grupės individų skaičiui populiacijoje, mažėja ir šios grupės padaromų nusikaltimų

skaičius. Kaip atskleidė mūsų atlikta analizė, abi hipotezės yra abejotinos, tad reikia ieškoti kitų interpretacijos krypčių.

Straipsnį sudaro trys skyriai. Pirmame skyriuje glaustai pristatomos ideologinės ir teorinės prielaidos, kurios suteikia pagrindą egzistuoti nepilnamečių justicijos sistemai kaip savarankiškai socialinės kontrolės sričiai. Antrame skyriuje aprašoma, kokios 1999–2019 m. įdiegtos teisinės naujovės ir įvykdytos reformos, susijusios su nepilnamečių baudžiamąją bei administracine atsakomybe, kaip tobulinta nepilnamečių justicijos sistema ir kokios yra dabartinės sistemos problemos. Trečias skyrius skirtas statistiniams duomenims apie nepilnamečių padarytus nusikaltimus Klaipėdoje, kurie atskleidžia reiškinio dinamikos tendencijas. Straipsnis baigiamas diskusija, kaip, remiantis kai kuriomis teorinėmis prielaidomis apie nepilnamečių nusikalstamumą, galima būtų paaiškinti nusikaltimų mažėjimo priežastis.

1. Nepilnamečių nusikaltimai, kaip socialinė problema

„Besikeičiantis jaunimas besikeičiančioje visuomenėje“ – tai kertinė jaunimo politikos ir sociologijos tyrimuose keliami problema. Pasak R. Grigo (2005), socialinė tikrovė yra sunkiai pažįstama nesant istorinės distancijos ir neįvertinus grupių intereso tą pačią problemą pristatyti savo vertinimo kontekste, tad tyrėjai neatsispiria pagundai sugrįžti prie tradicinės problemos ir vėl svarstyti jaunimo klausimą. Kartu socialinio, ekonominio ir politinio gyvenimo iššūkiai verčia tyrėjus į jaunimo problemas pažvelgti vis iš naujų socialinės kontrolės pozicijų, tikintis, kad tinkamas jaunimo problemų supratimas leis modeliuoti tinkamas jaunimo ugdymo strategijas. Šiame kontekste tiek mokslininkus, tiek valdžios, tiek disciplinines institucijas ypač neramina jaunimo nusikalstamumo problema, kuri tiesiogiai siejasi su jaunimo socialine atskirtimi, rizikos šeimose gyvenančių nepilnamečių gyvenimo, socializacijos deformacijomis.

Norint suprasti, kodėl jaunimas, ypač nepilnamečiai, yra išskirtinio visuomenės nerimo ir rūpesčio objektas, būtina atskleisti kai kurias tokio mąstymo prielaidas, kurios natūraliai įjaustos į ideologinį nepilnamečių justicijos diskursą. Šios prielaidos, nors ir priklauso ideologijos sričiai, nėra klaidingos, nes suteikia gana tvirtą pagrindą institucinei visuomenės sandarai.

K. Mannheim'as savo rašinyje „Jaunimo problema modernioje visuomenėje“ teigė, kad tradicinė visuomenė paprastai „pajėgi numatyti būsimus pokyčius ir suvokia, kaip į juos reaguoti, bet prisitaikyti ir sukurti naują gyvenimą pajėgi tik naujoji karta“ (Mannheim, 1945, p. 33). Taigi jaunimas užtikrina konkrečios visuomenės tęstinumą: kiekvienos visuomenės, jos valstybinių institucijų investicijos į būsimą kartą, jos narių asmenybių formavimą, švietimo sistemos tobulinimą,

moralinį ugdymą, socialinį saugumą, neišvengiamai nulems tos valstybės ir visuomenės raidos sėkmę ar nesėkmę.

Tačiau, jeigu visuomenės socialinis elitas dėl pačių įvairiausių priežasčių (revoliucija, karas, okupacija, stagnacija, krizė, moralinė degradacija, korupcija) nebeimato raidos tęstinumo ir socialinės perspektyvos, o jo ateities vizijos tampa miglotos, jaunimas ima protestuoti¹. Tai jo kerštas už prarastą tikrumo jausmą. Šio protesto formų paletė gana plati: nuo kontrkultūrinių judėjimų, nusikaltimų šalies viduje iki masinės emigracijos iš šalies.

K. Mannheim'o (1945) požiūriu, pagrindinė jaunimo nepasitenkinimą kelianti problema yra „atšipė“ visuomenės valdančių sluoksnių adaptacijos mechanizmai. Jo teigimu, jaunimas yra „vienas tų slaptų visuomenės resursų, nuo kurių mobilizavimo priklauso pats jos gyvybingumas“ (Mannheim, 1945, p. 32). Jo požiūriu, svarbu ne tiek amžiaus tarpsnis, kiek apskritai turima socialinės grupės gyvenimo patirtis (Mannheim, 1952, p. 289).

Žymiausias šiuolaikinis jaunimo vaidmens smurto (nusikalstamumo) istorijoje teoretikas J. Goldstone'as (2002, p. 10) atkreipė dėmesį į tai, kad kraštams, kurių viduje socialiniai ryšiai silpni, jaunimo sukelti neramumai ir smurtas yra patys pavojingiausi, nes ten jaunimas, kurio interesai dėl krizės sukeltos suirutės iškrinta iš visuomenės dėmesio lauko, gali pradėti telktis grupes, kurios linksta į nusikalstamumą. Reikia įvertinti tą faktą, kad nepilnamečiai yra ne tik viena aktyviausių, bet ir labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių, jautriai reaguojanti į įvairius sociokultūrinius, ekonominius ir politinius pokyčius visuomenėje. Nepilnamečių daromi teisės pažeidimai gali būti laikomi kaip tolesnio suaugusių asmenų nusikalstamumo prielaida ir nepalankių nusikalstamumo raidos tendencijų ateityje šaltinis. Tad valstybėms ypač svarbu nuolat tobulinti nepilnamečių justiciją. Įsisąmonindamas visuomenės vertybes, perimdamas jos pasaulio matymą, bandydamas įsitvirtinti joje tiek nepilnametis, tiek jaunas suaugusysis susiduria su daugybe kliūčių. Viena iš nepilnamečio reakcijų į šias kliūtis – delinkventinis elgesys. Valstybės ir visuomenės bando minimizuoti šią žalą, investuodamos į nepilnamečių socializacijos programas, švietimą, teisinį, moralinį, socialinį ugdymą, didindamos įtaką vaikų ir nepilnamečių auklėjimui šeimoje.

Reikšmingas vaidmuo įtraukiant šias teorines prielaidas į bendrą nepilnamečių justicijos diskursą teko įvairioms kriminologijos ir sociologijos teorijoms. Turime pripažinti Čikagos mokyklos įdirbį XX a. pirmojoje pusėje ir vėliau, šeštąjį dešimtmetį, suklestėjusias delinkventinių subkultūrų teorijas, kurios pasitelkdamos platesnį socialinį kontekstą bandė paaiškinti amžiaus ir nusikalstamos elgsenos sąsajas. C. R. Shaw ir H. D. McKay (1942) tyrinėjimai, atskleidę tiesioginius

¹ Puikią jaunimo maišto idėjos genezę pateikė R. Kazlauskas (2019), subtiliai atskleisdamas antikos pasaulio institucijų sąsajas su jaunų žmonių politiškumo apraiškomis.

ryšius tarp miesto bendruomenių silpnėjimo ir nepilnamečių delinkvencijos lygio, paskatino įvairių šalių mokslininkus domėtis daugiavfunkcėmis jaunimo nusikalstamumo problemomis. Panašiai ir A. Cohen'as (1955), susiejęs E. Sutherland'o (1947) diferencinių ryšių teoriją su R. Merton'o (1957 [1938]) anomijos teorija, teigė, kad subkultūrinės jaunimo vertybės labiau paplitusios skurdžiuose miestų rajonuose. Subkultūrų susidūrimo su kriminalinės justicijos institucijomis pasekmes tyrinėjo R. Cloward'as ir L. Ohlin'as (1960). D. Matza (2004) suabejojo ankstesnių pozityvistinių teorijų determinizmu, akcentuodamas sąmoningą dalies nepilnamečių dreifavimą nusikalstamų subkultūrų („dreifuojantis delinkventas“) link. Septintajame dešimtmetyje susiformavo dvi konkuruojančios teorinės perspektyvos: socialinės kontrolės ir etikečių klijavimo. Tiek T. Hirschi (2002), tiek H. Becker'io (1963) įžvalgos, tiesa, nuolat atnaujinamos, iki šiol išsaugojo savo aktualumą tiek norint perprasti nepilnamečių nusikalstamumo veikimo mechanizmus, tiek ieškant šios problemos sprendimų.

Delinkventinis nepilnamečių elgesys buvo ir neabejotinai liks ne tik kriminologų, bet ir politinių diskusijų bei žiniasklaidos akiratyje. Ši problematika dėl socialinio jautrumo šiam klausimui sulaukė išskirtinio Lietuvos sociologų, psichologų, kriminologų, teisės specialistų dėmesio, kurie kartu stengiasi ne tik analizuoti jaunimo nusikalstamumo problemas, bet ir modeliuoti prevencijos strategijas. Pavyzdžiui, G. Babachinaitė (2002) analizavo nepilnamečių smurtą Lietuvoje, jo priežastis ir prevenciją; E. Vileikienė (2007) parengė puikią sociologinę studiją apie Lietuvos nepilnamečių justicijos problemas; A. Drakšienė ir V. Drakšas (2008) tyrė nepilnamečių baudžiamąją atsakomybę; G. Sakalauskas, S. Nikartas, L. Ūselė, S. Zaksaitė (2009) atliko nepilnamečių justiciją reglamentuojančių teisės aktų vertinimą, kuris atskleidė nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų prasmę; Lietuvos teisės instituto kriminologai (Justickaja ir kt., 2015) analizavo jaunimo delinkventinio elgesio ir nepilnamečių justicijos politikos Lietuvoje tendencijas.

Kaip minėta, nepilnamečių asmenų baudžiamosios atsakomybės ypatumai grindžiami eile įžvalgų, suformuluotų remiantis daugiamečiais moksliniais tyrimais. Jas galima taip sugrupuoti: 1) nepilnamečių delinkvencijai esminės įtakos turi asmens biologinis ir socialinis brendimo procesas; 2) neretai pasibaigus brendimo procesui, nutrūksta ir delinkventinio elgesio apraiškos; 3) nepilnamečių delinkventinis elgesys yra universalus (t. y. būdingas daugumai visuomenių); 4) nors nusikalsta visų socialinių sluoksnių nepilnamečiai, šis elgesio tipas labiau būdingas jaunuoliams iš socialiai silpnų šeimų (tėvai turi priklausomybių, neturi socialinių įgūdžių, bedarbiai, emigruojantys); 5) bet koks valstybinių institucijų įsikišimas gali turėti ir turi ne tik teigiamą poveikį; 6) stabdant delinkvenciją, pasiteisina

tik tos institucijų priemonės, kurios atitinka biologinę ir socialinę nepilnamečio brandą (žr. Sakalauskas, 2013).

2. Teisiniai pokyčiai nepilnamečių justicijos srityje

Jaunimo nusikalstamumo problemos apibrėžtis priklauso ne tik nuo mokslininkų kuriamo diskurso, kuris dažnai siūlo reiškinio paaiškinimo modelį, bet ir nuo teisinės sistemos bei joje cirkuliuojančių apibrėžimų. Būtent teisiniai apibrėžimai materializuoja efemeriskus socialinius reiškinius, suteikia jiems konvencines formas ir paverčia socialinės kontrolės objektais. Tad norint suprasti nepilnamečių nusikalstamumo dinamiką, nereikėtų ignoruoti per paskutinius du dešimtmečius Lietuvos teisės sistemoje įvykusių pokyčių. Reikia pripažinti, kad nepilnamečių justicijos srityje pokyčiai dinamiški. Tai atsakas į iššūkius, kuriuos diktuoja ne mažiau dinamiški pokyčiai visuomenėje, sukeltantys jaunimo elgsenos transformacijas – tiek teigiamas, tiek ir neigiamas.

2.1. Baudžiamoji atsakomybė

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK), kuris ir lėmė esminius nepilnamečių baudžiamosios justicijos pokyčius mūsų valstybėje. BK 13 straipsnis (Amžius, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus) nurodo, už kokias nusikalstamas veikas baudžiami nepilnamečiai. Asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję keturiolika metų, atsako už nužudymą (129 str.), sunkų sveikatos sutrikdymą (135 str.), išžaginimą (149 str.), seksualinį prievartavimą (150 str.), vagystę (178 str.), plėšimą (180 str.), turto prievartavimą (181 str.), turto sunaikinimą ar sugadinimą (187 str. 2 dalis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (254 str.), narkotinių ar psichotropinių medžiagų pagrobimą (263 str.), transporto priemonių ar kelių jose esančių įrenginių sugadinimą (280 str. 2 dalis). Asmeniui, kuriam iki nusikalstamos veikos padarymo nebuvo suėję keturiolikos metų, Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės.

Kartu su naujuoju BK atnaujinti ir kiti du kodeksai: Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Vienas svarbesnių šių permainų bruožų susijęs su nepilnamečių baudžiamosios justicijos reforma. Pavyzdžiui, naujajame BK yra atskiras didelis skyrius (XI), skirtas nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumams. Jo paskirtis: 1) užtikrinti, kad atsakomybė atitektų šių asmenų amžių ir socialinę brandą; 2) riboti laisvės atėmimo bausmės ir didinti auklėjamojo poveikio priemonių tai-

kymo šiems asmenims galimybes; 3) padėti nepilnamečiui pakeisti gyvenimo būdą ir elgesį derinant baudimą už padarytą nusikalstamą veiką su jo asmenybės ugdyimu, auklėjimu, neteisėto elgesio priežasčių šalinimu; 4) sulaikyti nepilnamečių nuo naujų nusikalstamų veikų darymo. Be to, įvardytos galimos auklėjimo poveikio priemonės: išpėjimas; turtinės žalos atlyginimas arba jos pašalinimas; nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai; atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti; elgesio apribojimas; atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą.

Nuo 2003 metų, kai priimtas naujas BK, praėjo daugiau kaip 15 metų. Tad natūralu, kad su nepilnamečių baudžiamąja atsakomybe susiję straipsniai keisti keletą kartų (2004, 2007, 2011 ir 2019 metais). Šiais pakeitimais siekta pašalinti pastebėtus BK netikslumus ir atliepti problemas, kurių kylančias įgyvendinant straipsnių, susijusių su nepilnamečių justicija, nuostatas. Be to, ir kiti visuomenėje vykstantys procesai vertė pritaikyti BK naujos socialinės tikrovės poreikiams.

Retrospektyviai vertinant nepilnamečių baudžiamosios justicijos pokyčius, galima pritarti Lietuvos kriminologų požiūriui (Sakalauskas, 2013), kad teismų praktikoje nepakankamai taikytos BK 80 straipsnio (Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų paskirtis) nuostatos, nes į konkrečius nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumus neatkreipta pakankamai dėmesio, o skiriant bausmes neįvertintos nepilnamečių asmenų gyvenimo ir auklėjimo sąlygos, sveikatos būklė bei socialinė branda. Kitaip tariant, baudžiamojoje praktikoje netaikytas individualaus vertinimo principas.

2.2. Administracinė atsakomybė

Baudžiamųjų įstatymų pokyčiai tiesiogiai susiję su administracinių įstatymų keitimu. Naujasis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (toliau – ANK) patvirtintas 2015 m. birželio 25 d. ir įsigaliojo nuo 2017 m. sausio 1 d. Jis vertintinas kaip inovatyvus, ypač reglamentuojant kai kurias nepilnamečių administracinės atsakomybės sritis. ANK 6 str. 1 dalyje įtvirtinta taisyklė: jeigu administracinio nusižengimo požymių turinčią veiką padarė nepilnametis, kuriam iki šios veikos padarymo nebuvo suėję šešiolika metų, tai, atlikus tyrimą, informacija apie šią veiką ir ją padariusį nepilnamečių turi būti perduota savivaldybės administracijos direktoriui, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Nepilnamečių administracinė atsakomybė apibrėžta atskirame ANK skyriuje (VII skyrius. Nepilnamečių administracinės atsakomybės ypatumai). Įvestos naujovės leido geriau derinti kelias atsakomybės rūšis: administracinę ir vaiko minimalią bei vidutinę priežiūrą. ANK nepilnamečių administracinės atsakomybės reglamentavimas, panašiai kaip ir BK XI skyrius, turėjo: 1) užtikrinti, kad

administracinė atsakomybė atitiktų šių asmenų amžių ir socialinę brandą; 2) padėti nepilnamečiui keisti gyvenimo būdą ir elgesį, derinant administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės skyrimą už padarytą administracinį nusižengimą su jo asmenybės ugdymu, auklėjimu, neteisėto elgesio priežasčių šalinimu; 3) sulaikyti nepilnamečių nuo naujų administracinių nusižengimų ar nusikalstamų veikų padarymo.

Administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės nepilnamečiams skiriamos bendra ANK nustatyta tvarka, bet akcentuoja naujas priegas. Pavyzdžiui, skiriant nepilnamečiui administracinę nuobaudą ir administracinio poveikio priemonę, būtina atsižvelgti į jo amžių, asmenybę, gali būti atsižvelgiama ir į nepilnamečio gyvenimo bei auklėjimo sąlygas, kitas įstatymuose numatytas aplinkybes. Tad teismas, atsižvelgdamas į administracinio nusižengimo pobūdį ir nepilnamečio asmenybę, gali neskirti jam administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės bei Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka kreiptis dėl vaiko minimalios ar vidutinės priežiūros.

Nepaisant šių ANK naujovių, kai kurių mokslininkų nuomone, nepilnamečių administracinės justicijos aktus vis dar būtina iš esmės peržiūrėti ir įvertinti nepilnamečiams numatytų administracinių nuobaudų veiksmingumo atitikimą nepilnamečių veiksmų poveikiui (Ūselė, 2014).

2.3. Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros sistema Lietuvoje

2016 m. birželio 29 d. priimtas Lietuvos Respublikos minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymas (pakeitęs 2003, 2007, 2011 m. priimtus ir pakeistus įstatymus). Naujas įstatymas turėjo užpildyti organizacinę ir teisinę spragą, kuri neleido taikyti jokių priemonių vaikams, kurie nesulaukė amžiaus, nuo kurio galima administracinė ar baudžiamoji atsakomybė, tačiau kurių elgesys formaliai atitinka administracinio teisės pažeidimo ar nusikalstamos veikos sudėties požymius (Sakalauskas ir kt., 2009).

Šio įstatymo tikslas – sukurti vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, kuri atitiktų vaiko teises ir teisėtus interesus bei visuomenės saugumo poreikius. Sistema skirta elgesio problemų turinčio vaiko socializacijai, ugdymui, švietimui ir kitos pagalbos teikimui. Įstatymo leidėjų sumanymu, naujoji priežiūros sistema turėtų padėti vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą.

Šiame įstatyme formuluojami vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros uždaviniai: padėti vaikui siekti teigiamų elgesio pokyčių, ugdyti atsparumą neiigiamai socialinei aplinkai, padėti pasiruošti savarankiškam gyvenimui, teikiant jam kvalifikuotą švietimo pagalbą, socialines, sveikatos priežiūros ir kitas paslau-

gas, sudaryti vaikui palankias pozityviosios socializacijos, resocializacijos ir ugdymo (ugdymosi) sąlygas, ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenybės tapatumo ir priklausymo bendruomenei jausmą, atsakomybės už savo poelgius supratimą, pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, palaikyti ir stiprinti vaiko ryšius su jo vystymuisi palankia aplinka.

Įstatymo naujovė buvo ta, kad į ją įtrauktos ne tik baudžiamosios ir civilinės, bet ir socialinės apsaugos teisės normos, tai sudaro esminę vaiko teisių apsaugos sistemos dalį. Tačiau įgyvendinant Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą, neišspręsta daug problemų: strigo vaikų socializacijos ir vaikų dienos centrų finansavimas, už vaiko minimalios bei vidutinės priežiūros sritį atsakingų specialistų rengimas ir vaikų socializacijos centrų pertvarka. 2017 m. rugsėjį, įsigaliojus Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo naujajai redakcijai, nustatyta, kad vaiko vidutinės priežiūros priemonė – vaiko siuntimas į socializacijos centrą – turi būti skiriama tik išimtiniais atvejais, kuo trumpesniai laikui ir paisant vaiko interesų. Kaip pastebėjo Švietimo aprūpinimo centro direktorius Tautvydas Salys: „Dauguma socializacijos centrų veikia buvusiose nepilnamečių baumės atlikimo vietose. Todėl būtina sukurti šiuolaikiškas, pozityviai vaikų socializacijai pritaikytas nedideles, efektyviai veikiančias įstaigas, diegiančias naujus ugdymo modelius, įtraukiančias kvalifikuotus specialistus“ (pagal Židžiūnaitė, 2018).

2017 m. šalyje veikė penki socializacijos centrai. Planuota, kad po pertvarkos jų turėjo likti trys: vienas – Gruzdžiuose (berniukams) ir du nauji centrai Kėdainių bei Kelmės rajonuose (vienas – berniukams, kitas – mergaitėms)². „Visų trijų centrų patalpos bus pritaikytos šeimyninei aplinkai, sutvarkytos teritorijos, centrai aprūpinti modernia įranga ir mokymo priemonėmis, įrengtos erdvės neformaliai ugdymui, praktiniam mokymui, laisvalaikiui“, – rašyta Švietimo ir mokslo ministerijos pranešime (BNS, 2017).

2.4. Nepilnamečių justicijos programos

Visi nauji teisiniai dokumentai atsirado ne tuščioje vietoje. Nepilnamečių justicijos reformai įgyvendinti ir nepilnamečių nusikalstamumui užkardyti kurtos ir paskiros Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kurios tapo kertiniais programiniais dokumentais, formuojančiais naują nepilnamečių justicijos politiką. Lietuvoje vykdytos trys nepilnamečių justicijos programos: 1999–2002 m., 2004–2008 m., 2009–2013 m. Jos atsirado kaip atsakas į sparčiai augantį nepilnamečių nusikalstamumą Lietuvoje.

² 2019 m. Lietuvoje, kaip ir planuota, veikė trys vaikų socializacijos centrai. Tik jų geografija yra šiek tiek kita. Vaikų socializacijos centrai veikia Gruzdžiuose (Šiaulių rajone), Kauno mieste ir Vėliučionyse (Vilniaus raj.).

Vaikų ir paauglių nusikalstamumas nuo Nepriklausomybės paskelbimo pradžios tapo viena aštriausių Lietuvos visuomenės problemų. 1990–1995 m. nepilnamečių nusikalstamumo augimo tempai pusantro karto lenkė šios amžiaus grupės gyventojų skaičius augimą. Jie buvo gerokai didesni ir už bendrojo nusikalstamumo augimą. Ypač sparčiai nepilnamečių nusikalstamumas ėmė augti 1994 m., tai tęsėsi iki 1997 m. Šalyje augantis nusikalstamas kėlė susirūpinimą, nes beveik pusė nusikalstančių asmenų priklausė 14–24 metų amžiaus grupei, o du trečdaliai visų nusikaltimų padarė asmenys, priklausantys 14–29 metų amžiaus grupei. Vis dažniau įstatymus pažeidinėjo jaunesni nei 14 metų vaikai. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus 14–15 metų jaunuoliai baudžiami tik už sunkiausius nusikaltimus, o vaikai iki 14 metų apskritai netraukiami baudžiamojon atsakomybėn. Tuo metu pastebėta bendra nepilnamečių padarytų nusikaltimų „sunkėjimo“ tendencija. Pavyzdžiui, 1990–1997 m. laikotarpiu nepilnamečių padarytų plėšimų skaičius išaugo 7,5 karto.

Taigi aukštas nepilnamečių nusikalstamumo lygis vertė imtis neatidėliotinų priemonių. Su nepilnamečių nusikalstamumu susiję ir kiti jų padaromi teisės pažeidimai, kurių paplitimą iliustruoja nepilnamečių, pristatomų į policijos nuovadas, skaičius. 1998 m. tokių jaunuolių buvo beveik dvigubai daugiau nei 1991 m. Nepilnamečių padaromi teisės pažeidimai mažiau pavojingi nei nusikaltimai, bet dauguma nepilnamečių teisės pažeidėjų gali tapti nusikaltėliais. Suvokta, kad situacijai nepasikeitus ilgainiui reikia laukti naujos nusikalstamumo bangos suaugusiųjų kohortose. Kita nepalanki su nepilnamečių nusikalstamumu susijusi tendencija: vis dažniau ir vis jaunesni nepilnamečiai nusikalsta ir daro kitus teisės pažeidimus pakartotinai. 1998 m., palyginus su 1991 m., pakartotinai nusikalto 2,4 karto daugiau nepilnamečių.

Nepilnamečių justicijos reforma Lietuvoje pradėta 1999 metais. Jungtinių Tautų vystymo programos iniciatyva 1999 m. lapkričio 17 d. su Lietuvos Respublikos Vyriausybe pasirašytos sutarties pagrindu pradėta vykdyti Nepilnamečių justicijos programa (1999–2002 metais), kurią finansavo Jungtinių Tautų vystymo programa, Atviros Lietuvos fondas ir Nyderlandų Karalystės Vyriausybė. Ši programa pasakino rengti naują nepilnamečių justicijos koncepciją, padėjo parengti institucijų mokymo programas, numatė, kaip modernizuoti esamas pataisos įstaigas, suteikė justicijos institucijų darbuotojams būtiną informaciją apie darbo su nepilnamečiais specifiką.

Nors nepilnamečių nusikalstamumas tuo metu iš dalies stabilizavosi, statistiniai rodikliai vis dar rodė aukštą jų nusikalstamumo lygį. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. gegužės 19 d. patvirtino antrąją Nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programą, kurios tikslas – siekti teisę pažeidusių nepilnamečių resocializacijos ir taip prisidėti prie nepilnamečių nusikalstamumo mažinimo.

Programa taip pat siekta sukurti optimalų šioje sistemoje veikiančių institucijų tinklą, nuolat tobulinti justicijos pareigūnų ir kitų darbuotojų mokymo sistemą. E. Vileikienės (2007) atliktuose tyrimuose pažymima, kad nuteisti nepilnamečiai retai bendrauja su vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojais, taigi arba rizikos grupės vaikai nepatenka į tarnybų akiratį, arba jos tinkamai neatlieka savo funkcijų. Vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistai vaiko interesams per apklausą dažnai atstovauja gana formaliai, tad vaikams jie gali labiau asocijuotis su kriminaline justicija ar ikiteisminiu tyrimu nei su akivaizdžią pagalbą teikiančiais specialistais – socialiniais pedagogais, psichologais

Nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programa (trečioji) buvo nuosekli ankstesnės programos tęsa. Joje iškelti šie uždaviniai: užtikrinti nepilnamečių justicijos pareigūnų ir kitų specialistų kvalifikacijos kėlimą, nuolatinį mokymą; sustiprinti nepilnamečių interesų apsaugą baudžiamajame procese, pagerinti baudžiamosios justicijos administravimą; sukurti aiškią ir veiksmingą nepilnamečių, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų ir vaikų socializacijos centrų, resocializacijos sistemą; plėtoti psichosocialines ir socialines paslaugas visose nepilnamečių justicijos sistemos institucijose; plėtoti nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros sistemą; atlikti nuoseklius nepilnamečių justicijos mokslinius tyrimus, teikti mokslines rekomendacijas, kaip tobulinti nepilnamečių justicijos sistemą; suderinti tarpusavyje ir su kitais teisės aktais, tarptautinių teisės aktų reikalavimais nepilnamečių administracinę justiciją reguliuojančius materialinės ir procesinės teisės aktus, pagal juos – nepilnamečiams taikomų priemonių ir jas taikančių institucijų sistemą; informuoti visuomenę nepilnamečių justicijos klausimais.

Trečioji programa – daug humaniškesnė, labiau atliepanti nepilnamečių amžiaus ypatumus ir auklėjimo poreikius. Vis dėlto problemų išliko. Esminė jų – vaikui taikomos priemonės iš esmės buvo tarsi atsakas į jo padarytus pažeidimus. Tai reiškia, kad daugiausia dėmesio skiriama vaiko elgesiui, kuris pažeidžia visuomenės normas, o ne jo asmenybei ir poreikiams (Justickaja ir kt., 2015). Be to, vykdant visas nepilnamečių justicijos programas, darbiui nepilnamečių bylose buvo specializuojami teisėjai, prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai, tačiau darni ir nuosekli specializuotų justicijos sistemos darbuotojų sistema nebuvo sukurta ir palaikoma. Tad net ir dabar nepilnamečių justicijos darbuotojų kvalifikacija (dažnai dėl didelės kadrų kaitos) neatitinka reikalavimų. Be to, trūksta socialinių darbuotojų, kurių paslaugos būtinos visose moderniose nepilnamečių justicijos sistemai priklausančiose institucijose. Ikiteisminio tyrimo, teisminės ir kitose justicijos institucijose dirbančių socialinių darbuotojų per mažai, jų išsilavinimas ir įgūdžiai yra skirtingi ir priklauso nuo to, su kuria ministerija ar departamentu jie susiję.

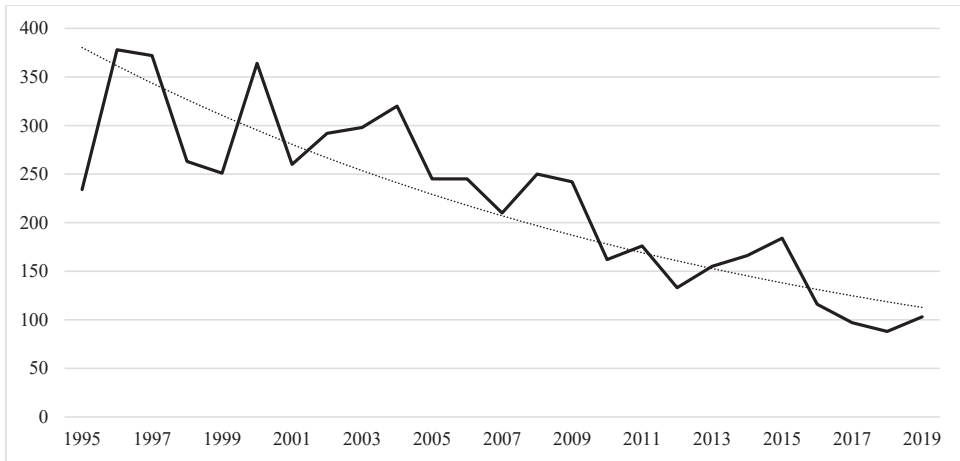
Šiame teisinio reguliavimo kontekste reikia pripažinti, kad minimaliai ir vidutinei nepilnamečių priežiūrai skirta labai mažai dėmesio. Šalyje veikia įvairių minimalios priežiūros institucijų tinklas (dienos centrai, socialinių įgūdžių ugdymo programas vykdančios įstaigos, vaikų ir jų šeimų konsultavimo centrai ir t. t.), tačiau šios sistemos veikimas nebuvo tinkamai reglamentuotas teisės aktais, trūko šios veiklos strategijos, koordinavimo.

Lakoniškai apibendrinsime 1999–2019 m. vykusius nepilnamečių justicijos sistemos pokyčius. Pirmą, šiuo laikotarpiu tikrai didelis dėmesys skirtas nepilnamečiams, jų baudžiamajai ir administracinei atsakomybei, nusikaltimų prevencijai. Antra, nepilnamečių justicijos sistema tobulinama, į procesą įtraukiant įvairias institucijas ir agentus: teisėjus, ikiteisminio tyrimo tyrėjus, policijos ir prokuratūros darbuotojus, socialinius darbuotojus, kurie atsakingi už darbą su teisę pažeidusiais nepilnamečiais, psichologus. Trečia, skirtingų profesijų atstovų požiūrių įvairovė, kartu ir jų disponuojamos nepilnamečių nusikalstamumo priežasčių interpretacijos paverčia nepilnamečių justicijos problemą nesusikalbėjimo lauku. Trūksta suderinamumo tarp baudžiamosios, administracinės ir vaiko teisių apsaugos.

3. Nepilnamečių nusikalstamumo dinamika Klaipėdoje

Šioje straipsnio dalyje aptarsime nepilnamečių nusikalstamų veikų (nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų) rodiklius, jų kaitą ir struktūrą Klaipėdos mieste. Nors 14–17 metų amžiaus jaunuolių grupė vidutiniškai sudaro tik apie 6 % visų uostamiesčio gyventojų, jų padarytų nusikalstamų veikų skaičius kai kuriais metais pasiekdavo net 19 % ribą bendroje nusikalstamumo struktūroje (Krniauskas ir kt., 2012, p. 390).

Lietuvos kriminologų studijoje „Nusikalstamumas Lietuvoje ir prognozė iki 2015“ (Justickis, 2008) teigta, kad nepilnamečių nusikalstamumo kaitos tendencija išliks ta pati kaip ir bendro šalies nusikalstamumo: prognozuojamas ilgalaikis augimas, kurio tempai, nors ir bus dideli, vis dėlto nepralenks ankstesnių metų didžiausių nusikalstamumo rodiklių. Prognozės iš dalies pasitvirtino. Statistiniai nusikalstamumo rodikliai neviršijo pirmųjų Nepriklausomybės penkmečių augimo nei absoliučių skaičių, nei augimo tendencijų. Tačiau per pastaruosius dvidešimt metų pasireiškė prognozėms diametraliai priešingos tendencijos, t. y. ryškus, ypač nepilnamečių, nusikalstamų veikų mažėjimas tiek Lietuvoje, tiek Klaipėdoje (žr. 1 ir 2 pav.). Šį neatitikimą prognozėms galima bandyti aiškinti keliomis priežastimis. Pirmą, 2005 m. beveik niekas neprognozavo aukšto emigracijos, taip pat ir nepilnamečių, lygio. Antra, Lietuvos Vyriausybė ėmėsi aktyvių nusikalstamumo

1 pav. Nepilnamečių padarytos nusikalstamos veikos Klaipėdoje 1995–2019 m. (ekspontinė dinamikos kreivė)

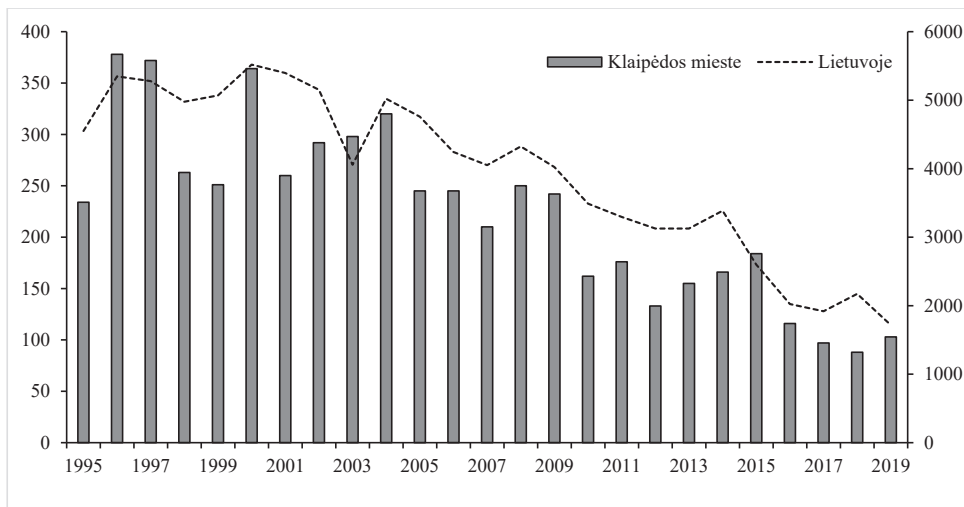
Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos duomenys.

(ypač nepilnamečių) užkardymo veiksmų. Manytina, kad šios dvi tendencijos ir leido pasiekti dabartinius statistinius rodiklius³.

Nepilnamečių nusikalstamumo lygis, ypač po 1996 metų, Klaipėdos mieste nuolat mažėjo. Ši mažėjimo tendencija ypač išryškėjo po 2008 metų.

Bandant suprasti ilgalaikes nusikalstamumo mažėjimo tendencijas, būtina atkreipti dėmesį į demografinius pokyčius, kurie 2000–2010 m. įgavo didelį pagreitį. Lietuvai tapus ES nare, prasidėjo masinė darbingo amžiaus žmonių emigracija, kurią dar labiau paskatino 2008–2009 m. įsibėgėjusi ekonominė krizė. Nesėkmingai įvykdžius aukštojo mokslo reformą, drastiškai išaugo ir jaunimo emigracija. Bendras gyventojų skaičius **ėmė mažėti** tiek Lietuvoje, tiek Klaipėdos mieste. **Šalyje** sumažėjus gimstamumui, padidėjo gyventojų amžiaus vidurkis, darbo jėgos kaina tuo laikotarpiu tapo mažiausia ES, išaugo jaunimo nedarbo lygis, įsitvirtino neproporcingai didelė turtinė diferenciacija, padidėjo asmenų, gyvenančių žemiau ar šalia skurdo ribos, skaičius. Kiek **šie** socialiniai pokyčiai buvo reikšmingi nusikalstamumo lygiui, sunku įvertinti, bet į juos būtina atsižvelgti kaip į kontekstinį foną, struktūruojantį konkretaus nusikaltimo apimtį.

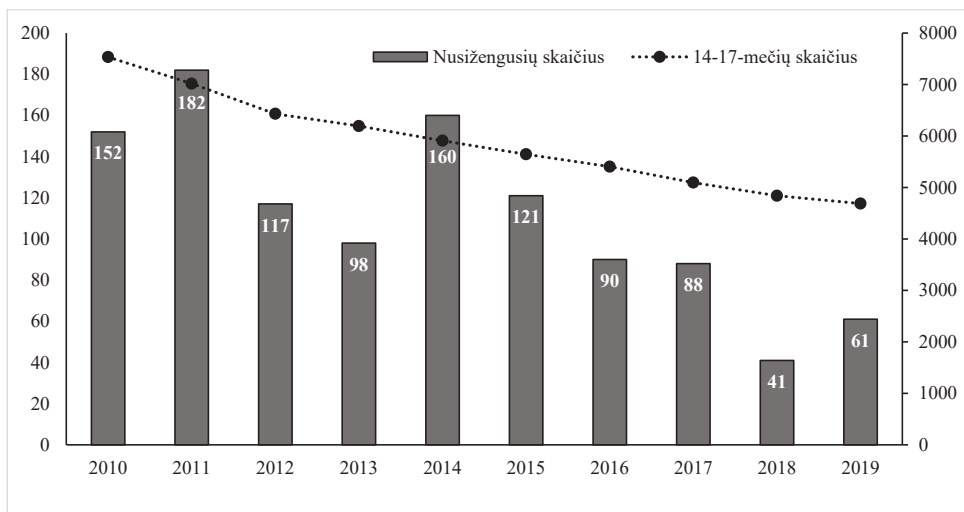
³ Būtina atkreipti dėmesį į tą faktą, kad registruoto nepilnamečių nusikalstamumo duomenys į statistikos apskaitą patenka tik ištyrus nusikalstamą veiką. Kita svarbi aplinkybė yra ta, kad nepilnamečių nusikalstamas elgesys neretai būna neapgalvotas, neįmantrus, impulsyvus, prastai slepiamas, tad lengviau atskleidžiamas. Be to, vienais ar kitais metais pastebimi ryškūs statistinių rodiklių svyravimai gali būti susiję su intensyvesne socialine kontrole, t. y. formalios socialinės kontrolės institucijų veiklos intensyvumu.

2 pav. Nepilnamečių padarytos nusikalstamos veikos Klaipėdoje ir Lietuvoje 1995–2019 m.

Paaškinimas: vertikali ašis kairėje rodo nusikalstamų veikų skaičių Klaipėdoje; dešinėje – Lietuvoje.

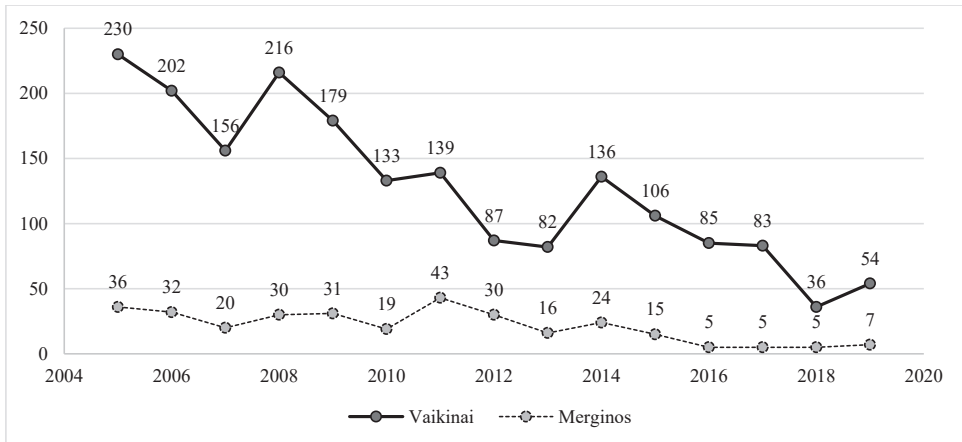
Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

3 pav. Nepilnamečių, įtariamų įvykdžius nusikalstamą veiką, ir bendras nepilnamečių skaičius Klaipėdos mieste

Paaškinimas: vertikali ašis kairėje rodo nepilnamečių, įtariamų įvykdžius nusikalstamą veiką, skaičių Klaipėdoje; dešinėje – bendrą nepilnamečių skaičių mieste.

Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

4 pav. Nepilnamečiai, įtariamai įvykdę nusikalstamas veikas Klaipėdoje, lyties aspektu 2005–2019 m.

Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

Pirmaisiais Nepriklausomybės metais Klaipėdos m. gyventojų skaičius viršijo 204 tūkst. gyventojų ribą, o 2019 m. mieste gyveno apie 147 tūkst. gyventojų. Per pastaruosius tris dešimtmečius labai sumažėjo ir nepilnamečių (14–17 metų amžiaus) skaičius mieste. Pažvelgę tik į paskutinįjį dešimtmetį, t. y. 2010–2019 m. laikotarpį, pamatysime, kad šios amžiaus grupės asmenų skaičius sumažėjo 64,5 %. 2010 m. Klaipėdoje gyveno 7534 nepilnamečiai, 2019 m. – jau tik 4688 pilnametystės nesulaukę jaunuoliai. Bet per tą patį laikotarpį nepilnamečių įvykdytų nusikalstamų veikų skaičius sumažėjo beveik du su puse karto. Prielaida, kad sumažėjus nepilnamečių skaičiui mieste, tomis pačiomis proporcijomis turėtų sumažėti ir **šios amžiaus grupės įvykdytų nusikalstamų veikų**, labai abejotina (žr. 3 pav.).

Merginos kasmet sudaro nuo 13 iki 34 % visų nepilnamečių, įtariamų padarius nusikalstamas veikas (žr. 4 pav.), nors dar prieš dešimtmetį jų dalis neviršydavo 6–7 %. Šis santykinis padidėjimas (mažėjant bendram įtariamųjų skaičiui) atskleidžia, kad nusikalstančių vaikinių mieste mažėja greičiau nei merginų. Kita vertus, per ketverius pastaruosius metus (2016–2019 m.) tik 22 merginos įtartos įvykdžiusios nusikalstamas veikas. Toks tradiciškai žemas rodiklis šiek tiek stebina, nes vyraujant liberaliajai ideologijai, kuri visokeriopai skatina ribų tarp lyčių naikinimą, merginų nusikalstamumo rodikliai turėtų būti gerokai aukštesni. Džiugina, kad šios ideologijos fanatiškų adeptų siekiai nepersikelia į nusikalstamumo raiškos erdvę.

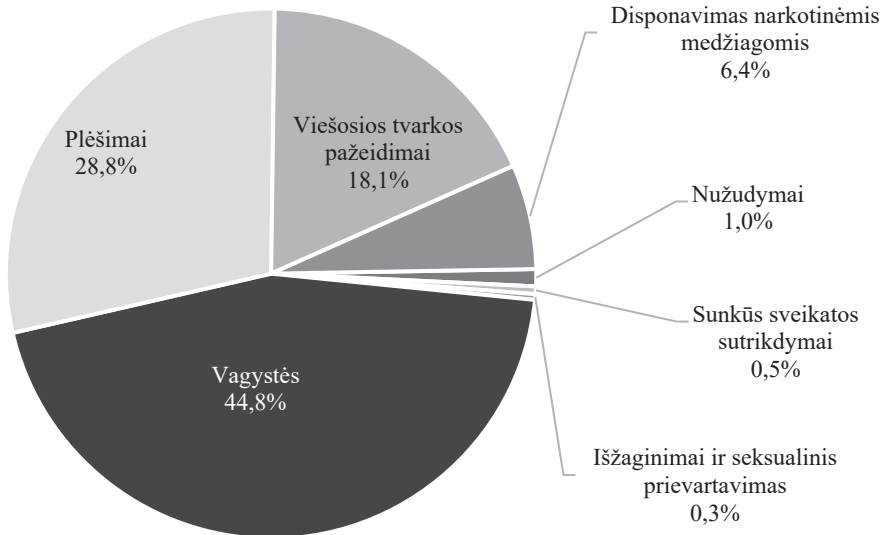

1 lentelė. Registruotų nusikalstamų veikų, kurias padarė (kaltinami) nepilnamečiai, struktūra ir dinamika Klaipėdos mieste (2005–2019)

Metai	Nužudymai (BK 129-131 str.)	Sunkūs sveikatos sutrikdymai (BK 135 str.)	Išžaginimai ir seksualinis prievartavimas (BK 149, 150 str.)	Plėšimai (BK 180 str.)	Vagystės (BK 178 str.)	Disponavimas narkotinėmis medžiagomis (BK 260 str.)	Viešosios tvarkos pažeidimai (BK 284 str.)
2005	0	0	1	47	122	2	2
2006	3	1	0	66	88	3	21
2007	1	0	0	56	71	1	23
2008	1	1	0	69	93	7	13
2009	1	0	0	67	88	5	17
2010	2	0	0	60	56	9	6
2011	0	0	1	52	76	4	9
2012	0	1	0	26	47	2	12
2013	2	1	0	17	28	2	7
2014	0	0	0	12	89	11	17
2015	5	0	0	30	27	3	66
2016	0	1	1	18	22	2	18
2017	0	1	0	17	18	8	10
2018	0	0	0	4	12	9	2
2019	0	0	1	12	11	5	9

Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys

2005–2019 m. nepilnamečių įvykdytų nusikalstamų veikų struktūra Klaipėdoje atskleidžia, kad didžiausią jų dalį sudaro nusikalstamos veikos, susijusios su nuosavybe (žr. 5 pav. ir 1 lentelę). Minėtu laikotarpiu vagystės ir plėšimai kasmet vidutiniškai sudarė apie 85 % visų aukščiau minėtų nusikalstamų veikų. Nors bendras vagysčių skaičius iki 2000 m. šiek tiek stabilizavosi, pamažu ėmė mažėti jų santykinė dalis bendroje nusikaltimų struktūroje. Apibendrintais visų registruotų nusikalstamų veikų duomenimis, vagystės uostamiestyje visada sudarė didžiausią dalį bendroje nusikalstamų veikų struktūroje: 2005 m. – 97,1 proc., 2010m. – 87,2 proc., 2019 – 60,5 proc. Po staigaus turtinių nusikaltimų šuolio per pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį (1990–1998) vagysčių skaičius ilgainiui mažėjo vis sparčiau. 2019 m. Klaipėdoje nepilnamečiai įvykdė tik 11 vagysčių. Žinoma, tai tik policijos registruotos vagystės. Remiantis Lietuvoje 2012 m. atliktos viktimologinės apklausos duomenimis, tik 58 proc. asmenų, nukentėjusių nuo

5 pav. Nepilnamečių įvykdytų nusikaltimų struktūra 2010–2019 m. Klaipėdoje

Pastaba: paveiksle pavaizduoti nepilnamečių įvykdytas 861 nusikaltimas: nužudymai (BK 129–131 str.) – 9 atvejai; sunkūs sveikatos sutrikdymai (BK 135 str.) – 4; išžaginimai ir seksualinis prievartavimas (BK 149, 150 str.) – 3; plėšimai (BK 180 str.) – 248; vagystės (BK 178 str.) – 386; disponavimas narkotinėmis medžiagomis (BK 260 str.) – 55; viešosios tvarkos pažeidimai (BK 284 str.) – 156.

Šaltinis: Informacijos ir ryšių departamento prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

vagysčių, kreipėsi į policiją (Kiškis ir kt., 2014). Net ir padauginus nepilnamečių padarytų vagysčių skaičių du kartus, reiškinio menkumas kelia nuostabą.

Skirtingais laikotarpiais vagių poreikiai ir vagysčių vietos keitėsi. Nuo vagių labiausiai kenčia įvairios prekyvietės: didieji prekybos centrai („Akropolis“, „Studlendas“) ir pietinėje miesto dalyje įsikūręs „Eglės“ turgus (Acus ir kt., 2018). Tai suprantama, nes dėl didelių žmonių srautų, prekių ir grynųjų pinigų gausos vagišiams visada patrauklūs šie objektai. O tokios anksčiau populiarios vagysčių vietos kaip, pavyzdžiui, didžiuliai individualių garažų kompleksai ar daugiaaukščiai gyvenamieji namai, prarado savo patrauklumą. Tai galėjo lemti dvi priežastys. Pirmą, rinką užpildė naujos įvairios prekės, išsprendusios prekių deficito problemą. Antra, garažuose saugomų naudotų įrankių, automobilių detalių, žvejybos įrangos ir kitų rakandų vertė sparčiai nuvertėjo. Kiek vagiliaujančių nepilnamečių veikė spontaniškai ir kiek planavo savo nusikaltimus, sunku pasakyti. Vis dėlto prekybos

centrų pasirinkimas gali būti interpretuojamas kaip racionalaus veiksmo išdava, kur laimėjimas yra didžiausias.

Sunkūs smurtiniai nusikaltimai sudaro mažiau nei 0,4 % visų minėtų nusikalstamų veikų, nors būtent joms žiniasklaidoje skiriamas didžiausias dėmesys ir greičiausiai dėl to išivyrėja iškreiptas nepilnamečių nusikalstamumo suvokimas, t. y. jis įgauna groteskiškų demonizmo bruožų.

Kita nusikalstama veika, kurios pokyčiai per pastaruosius penkiolika metų „banguoja“, – neteisėtas disponavimas narkotinėmis medžiagomis. Nepaisant didelių institucijų pastangų užkardyti šią nusikalstamą veiką, jos procentinė išraiška lieka santykinai aukšta. Pavyzdžiui, 2019 m. disponavimo narkotinėmis medžiagomis atvejai sudarė 23,6 % visų nepilnamečių įvykdytų nusikalstamų veikų.

Apibendrinami dviejų pastarųjų dešimtmečių tendencijas galime teigti, kad nepilnamečių nusikalstamumo Klaipėdos mieste mastai mažėja, „švelnėja“ ir „nejaunėja“, nors, remiantis kai kuriomis kriminologinėmis prognozėmis, turėtų būti atvirkščiai. Paradoksalu, kad Klaipėdos mieste, kur ilgą laiką bendro nusikalstamumo rodikliai gerokai lenkė bendrus šalies rodiklius, nepilnamečių kriminalinių nusikalstamų veikų skaičius net nesiekia Lietuvos vidurkio.

Išvados ir diskusija

Nepilnamečių nusikalstamumo dinamika Klaipėdos mieste 1995–2019 m. kelia daug klausimų, atsakymų į kuriuos sociologams sunku surasti. Viena vertus, nacionaliniu mastu stebime išskirtinį teisės institucijų dėmesį nepilnamečių justicijos klausimams ir siekį didinti šios sistemos veiksmingumą, kita vertus, matome ir nepilnamečių padaromų nusikaltimų skaičiaus mažėjimą. Turime lyg ir akivaizdžią priešastinę grandinę, kur pokytis viename kintamajame (teisinėje sistemoje) gali būti interpretuojamas kaip priešastinis efektas kito kintamojo reikšmei (nusikaltimų skaičiui). Efektyvesnė justicijos sistema leidžia mažinti nusikalstamumą. Tačiau daryti tokią tiesioginę išvadą būtų klaidinga. Dažniausia būna taip, kad plečiantis bet kuriai disciplininės priežiūros sistemai kartu auga ir šios kontrolės objektų skaičiai. Tai puikiai iliustruoja teisinės sistemos pokyčiai, kai įvedus vieną ar kitą baudžiamąjį įstatymą, statistinėse suvestinėse iš karto ima augti šio įstatymo reglamentuojamų veikų skaičius (žr. Acus ir kt., 2018, ypač 4 skyrių apie nelegalią narkotinių medžiagų ir namudinio alkoholio apyvartą). Kontrolės objektų gausinimas yra viena svarbiausių kiekvienos socialinės kontrolės sistemos funkcionavimo prielaidų – tiek politiniu, tiek finansiniu, tiek (ypač!) ideologiniu požiūriais.

Demografinis aiškinimas, kad nusikalstamumo mažėjimas susijęs su konkrečios amžiaus grupės individų skaičiaus mažėjimu bendroje populiacijoje, taip pat abejotinas. Parodyta, kad per paskutiniuosius du dešimtmečius 14–17 metų amžiaus

kohortos susitraukimas ne toks ryškus ir įspūdingas kaip nusikaltimų skaičiaus mažėjimo tendencijos.

Manome, kad paskutiniųjų dviejų dešimtmečių nepilnamečių nusikaltimų dinamika Klaipėdoje yra intensyvesnių socialinių procesų atspindys, kurio negalima paaiškinti, remiantis tik lokaliais veiksniais ar pasirinkto atvejo unikalumu. Kokias hipotezes galima pasiūlyti kaip alternatyvą aukščiau atmestam aiškinimui apie justicijos sistemos veiksmingumą ir jos poveikį nusikaltimų skaičiui? Čia tikslinga pasitelkti kai kurias mūsų anksčiau minėtas teorines prielaidas, kurios pagrindžia išskirtinį teisėsaugos rūpinimąsi nepilnamečiais (žr. Sakalauskas, 2013).

Viena iš prielaidų teigia, kad nepilnamečių delinkvencijai įtakos turi asmens biologinis ir socialinis brendimo procesas. Kuo mažiau subrendęs individas (kaip vaikas ar nepilnametis), tuo labiau tikėtinas socialiai nepriimtinas elgesys ir savikontrolės stoka. Žvelgdami į mažėjantį nepilnamečių padaromų nusikaltimų skaičių iš šios perspektyvos, turėtume svarstyti apie esminius brendimo proceso pokyčius. Kaip svarų atskaitos tašką plėtojant šią hipotezę galima būtų pasiūlyti atidedamos brandos ar prailgusios paauglystės teiginį, pastaruosius du dešimtmečius ypač populiarių sociologijoje ir psichologijoje (Arnett, 2004; Kraniauskienė, 2011). Tai reikštų, kad teisės aktų nusakomas paauglių amžius nebeatitinka biologinių ir socialinių brandos procesų, o tam tikra veikla, kuri ilgą laiką buvo būdinga specifiniam amžiaus tarpsniui, turėtų būti stebima šiek tiek vėlesniame individo gyvenime. Ši hipotezė leistų tikėtis: a) augančio nusikalstamumo dinamikos 18–22 metų amžiaus kohortose arba b) bent jau aiškesnės stabilizacijos, kai bendras nusikalstamumo lygis šalyje per pastaruosius du dešimtmečius akivaizdžiai mažėja.

Žinoma, galima kelti ir visiškai priešingą hipotezę, kuri pagrįsta psichologinių ir sociologinių tyrimų įžvalgomis apie tai, kad pasibaigus brendimo procesui baigiasi ir delinkventinio elgesio apraiškos. Mažėjantis nepilnamečių nusikalstamumas rodytų tai, kad dabartiniai 14–7-mečiai subręsta gerokai anksčiau, nei įžengia į teisiškai apibrėžtą nepilnametystės amžiaus tarpsnį. Ši hipotezė implikuotų, kad intensyvesnio delinkventinio elgesio mums reikėtų tikėtis vaikų ar mažamečių kohortose, pavyzdžiui, 10–13 metų amžiaus tarpsnyje. Ši hipotezė tikrai atlieptų ideologinį justicijos diskurso nerimą dėl nusikalstamumo „jaunėjimo“.

Trečia sociologams įdomi svarstymų kryptis galėtų būti hipotezė – nepilnamečių nusikalstamumo sąsajos su socialiai silpnomis šeimomis. Priminsime, kad nuo pat XX a. pradžios įvairios kriminologinės studijos teigia paprastą dalyką, kad didesnis nepilnamečių nusikalstamumas stebimas „apatiniuose“, „socialiai pažeidžiamuose“, „mažų pajamų“, skurdą ar nepriteklių patiriančiuose socialiniuose sluoksniuose. Šio teiginio kontekste mažėjantis nepilnamečių nusikalstamumas (ypač vagysčių skaičius) gali reikšti: a) socialiai silpnų ar pažeidžiamų šeimų

mažėjimą visuomenėje arba b) pertekliaus visuomenės formavimąsi. Abiem atvejais reikėtų kalbėti apie pamažu nykstantį socialinį kontekstą, skatinantį jaunuolius nusižengti.

Ketvirta hipotezė leidžia į diskusiją sugrąžinti K. Mannheim'o idėjas, kurios labiau filosofinio pobūdžio, apie visuomenės elito ir jaunuomenės sandorį. Priminsime, kad nepilnamečių nusikalstamumas gali būti interpretuojamas kaip jaunų žmonių keršto ar protesto išraiška visuomenei, kurios elitas praranda socialinės raidos viziją ir nesuteikia tikrumo dėl ateities. Todėl didesnės socialinės sumaišties ir neužtikrintumo sąlygomis visada tikėtinas intensyvesnis jaunų žmonių (ir ne tik šios grupės) nusikalstamumas. Ar mažėjantys paauglių padaromų nusikaltimų skaičiai reiškia visuomenės institucijų stabilizaciją? Visų pirma abejotina, kad šiuolaikinė visuomenė turi užtikrintos ateities vizijas, kuri pajėgtų mobilizuoti ir solidarizuoti įvairias socialines grupes. Kaip teisingai pastebėjo vokiečių sociologas U. Beckas (1992), mes gyvename rizikos visuomenėje, kur nieko nėra tikra. Gyvenimas neužtikrintumo sąlygomis vargu ar mažina socialinę ar egzistencinę įtampą, kuri anksčiau išsiliedavo destruktivyviomis formomis. Antra, abejotina, ar galima atrasti ideologinį sandorį tarp šių dienų jaunimo ir visuomenės elito. Globaliu lygmeniu aiškiau jaučiamos šių dviejų socialinių formacijų skirtys ir institucionalizuota konfrontacija, nei susitarimas ir sandoris. Vienintelė hipotezė, kurią pagrįstai galima būtų svarstyti manheimiškoje dvasioje, verstų mus kalbėti apie tai, kad pirmųjų XXI a. dešimtmečių laikotarpis yra daug stabilesnis, kryptingesnis ir ramesnis nei prieš tai buvusių radikalių permainų laikas. Tikėtina, kad bent jau ideologijos lygmeniu visuomenė, įteikdama liberalų savarankiškai veikiančio individo provaizdį, užtikrino šio laikmečio paaugliams daug geresnes sąlygas susitvarkyti su nerimu, užgniaužti jį ar kanalizuoti į mažiau destruktivias kolektyvinio elgesio formas.

Ar ilgainiui reikėtų tikėtis naujos nepilnamečių nusikaltimo bangelės? Turbūt taip. Kaip minėjome, disciplininės sistemos negali funkcionuoti be savo kontrolės objektų. Jų nesant, justicijos sistemos bus priversto juos socialiai konstruoti, žinoma, modifikuojant nusikaltimo sampratą ar delinkvencijos apibrėžtis.

Literatūra

Mokslinė literatūra

- Acus, A., Beteika, L., Kraniauskas, L., Spiriajevas, E. (2018). *Nusikaltimai Klaipėdoje 1990–2010 m.: erdvės, slinktys, struktūros*. Klaipėda: KU leidykla.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging Adulthood. The Winding Road from the Late Tens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Babachinaitė, G. (2002). Nepilnamečių smurtas Lietuvoje: raiška, priežastys ir prevencija. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, T. 27(19), p. 108–117.
- Beck, U. (2012). *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.

LIETUVOS NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS REFORMOS IR NEPILNAMEČIŲ...

- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press of Glencoe Inc.
- BNS inf. (2017). Lietuvoje vietoj penkių liks trys vaikų socializacijos centrai. *Diena.lt*. Prieiga internete: <https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/lietuvoje-vietoj-penkiu-likis-trys-vaiku-socializacijos-centrai-835485>
- Bruckner, H., Mayer, K. U. (2005). De-standartization of the Life Course: What might it mean? And if it means Anything, Whether it Actually took Place. In R. Macmillan (ed.). *The Structure of the Life Course: Standardized? Individualized? Differentiated?* Amsterdam: Elsevier, p. 27–53.
- Cloward, R. A., Ohlin, L. E. (1960). *Delinquency and Opportunity. A Theory of Delinquent Gangs*. New York: Free Press.
- Cohen, A. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Glencoe, IL: The Free Press.
- Drakšienė, A., Drakšas, V. (2008). *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas.
- Du-Bois-Reymond, M., Chrisholm, L. (2006). Young Europeans in a changing world. *New Directions for Child and Adolescent Development*, Vol. 113, p. 1–9.
- Gillis, J. R. (1974). *Youth and History. Tradition and Change in European Age Relations 1770-Present*. New York: Academic Press.
- Goldstone, J. (2002). Population and Security. How Demographics Change Can Lead to Violent Conflict. *Journal of International Affairs*, Vol. 56 (1), p. 3–22.
- Grigas, R. (2005). *Sociologinė savivoka*. Vilnius: Rosma.
- Hirschi, T. (2002). *Causes of Delinquency*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Justickaja, S., Aleknevičienė, J., Kalpokas, V., Giedrytė-Mačiulienė, R., Mickievič, A., Žilinskienė, L., Žėkas, T. (2015). *Jaunimo delinkvencinis elgesys ir nepilnamečių justicijos politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia.
- Justickis, V. (2008). Nusikalstamumo Lietuvoje bendras matematinis prognostinis modelis iki 2015 m. *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m.* (ats. red. G. Babachinaitė). Vilnius: MRU.
- Kazlauskas, R. (2019). Politiško geneologija. Herojų amžius ir jaunimo maištas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Nr. 1(44), p. 7–73.
- Kiškis, A., Justickaja, S., Uscila, R., Justickis, V. (2014). *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos*. Vilnius: MRU.
- Kraniauskas, L., Gedutis, A., Acus, A., Kraniauskienė, S., Viluckienė, J., Spiriajevas, E. (2012). *Klaipėdos diskursai 1990–2010: sociologinė miesto tapatybių rekonstrukcija*. Klaipėda: KU leidykla.
- Kraniauskienė, S. (2011). *Tapsmas suaugusiuoju: jaunimo socialinė branda Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Mannheim, K. (1945 [1943]). The Problem of Youth in Modern Society. *Diagnosis of our Time. Wartime Essays of a Sociologist*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co, p. 31–53.
- Mannheim, K. (1952 [1928]). The problem of Generations. *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge Keegan Paul, p. 276–320.
- Matza, D. (2004). *Nusižengiamumo srovėje*. Vilnius: Vaga.
- Merton, R. (1957). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
- Pearson, G. (1984). *Hooligan. A History of Respectable Fears*. New York: Schocken Books.
- Sakalauskas, G. (2013). Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų prasmė. *Teisės problemos*, Nr. 3 (81), p. 5–55.
- Sakalauskas, G., Nikartas S., Ūselė, L., Zaksaitė, S. (2009). *Nepilnamečių justiciją reglamentuojančių teisės aktų įvertinimas*. Vilnius: Teisės institutas.
- Shaw, C., McKay, H. (1942). *Juvenile Delinquency in Urban Areas. A Study of Rates of Delinquency in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of Criminology*. 4th ed. Chicago: J. B. Lippincott Co.
- Ūselė, L. (2014). Nepilnamečių justiciją reglamentuojančių teisės aktų darba: procesiniai aspektai. *Teisės problemos*, Nr.4 (86), p. 68–96.
- Vileikienė, E. (2007). *Lietuvos nepilnamečių justicijos problemos: sociologinė analizė*. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.
- Židžiūnaitė, A. (2018). Uždaromi seni ir statomi nauji vaikų socializacijos centrai. Švietimo naujienos. Prieiga internete: <http://www.svietimonaujienos.lt/uzdaromi-seni-ir-statomi-nauji-vaiku-socializacijos-centrai/>

Teisės aktai

- Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas*. Įstatymas. Teisės aktų registras Nr. 11216.
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (2000). *Valstybės žinios*, Nr.89-2741.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 37-1341.
- Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 80-3214.
- Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimai. (2010). *Valstybės žinios*, Nr. 157-7969.
- Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo Nr. X-1238 pakeitimo įstatymas. Įstatymas. Teisės aktų registras Nr. 20656.
- Nepilnamečių justicijos programa LIT/99/005*. Prieiga internete: http://elibrary.lt/resursai/NPLC/nepilnameciu_justicija/Nepilnameciu_justicijos_programa.pdf.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19d. nutarimas Nr. 600 „Dėl nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo. (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 83-3008.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1070 „Dėl nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programos patvirtinimo“. (2009). *Valstybės žinios*, Nr. 110-4664.

Statistika

- Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistika. Prieiga internete: <https://www.ird.lt/paslaugos/kitos-paslaugos/informacijos-rinkmenos/nusikalstamumas>.
- Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinės ataskaitos „Duomenys apie įtariamą (kaltinamą) nepilnamečių nusikaltimus Lietuvos Respublikoje“ (Forma 30N-SAV).
- Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinė ataskaita „Duomenys apie asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu“ (Forma 30-SAV).

JUVENILE JUSTICE REFORMS IN LITHUANIA AND THE DYNAMICS OF JUVENILE DELINQUENCY IN KLAIPEDA BETWEEN 1995 AND 2000

Arūnas Acus, Liutauras Kraniauskas

Summary

Our society has undergone radical social changes in the last few decades. The perceived stability was replaced by uncertainty, homogeneity by heterogeneity, and order and linear processes by disorderly cycles of constant change (Du-Bois, Chrisholm 2006; Bruckner, Mayer 2005). The younger generation in today's society, the permanent state of which is an increasingly less predictable social life, are losing the determinants of collectivism and consistency, while developing greater flexibility (Bruckner, Mayer 2005: 28). They encounter problems unknown by their parents' generation. The experiences of the new generation are often undermined by the myth of the moral degradation of youth, which is used to highlight the generational gap, and is proven by constantly rising youth crime rates. This myth, at times only speculatively, but often by utilising hard statistical data, has

for a long time mobilised adult society's concern for youth, and justified claims for more efficient social control (Gillis 1974; Pearson 1983).

The issue of the social control of youth is not a simple one. On one hand, an independent quest by the young for answers to ever new challenges correlates with the development of family responsibility for bringing up the new generation and the search for a youth socialisation-friendly system of education. On the other hand, systemic changes in justice reveal the efforts by society and the legal system to regulate the process, by enabling the authorities responsible to design strategies for positive youth socialisation (problem solving). But how to sociologically interpret society's concern and the effects of tightened social control on juvenile delinquency remains the question.

The article analyses the tendencies in the declining juvenile crime rate in Klaipėda between 1995 and 2019. The city of Klaipėda was chosen as an empirical illustration allowing us not only to focus on the social phenomenon but also to identify possible directions for wider interpretation and causal links. The analysis rests on two hypotheses of causal links. The first implies that the increase or decrease in crime depends on the efficiency of the justice system. The more the system is improved, the less crime is committed. The second hypothesis has a demographic nature. A decrease in the number of individuals in a certain age group in society goes in hand in hand with a decrease in crimes committed by that group. Our analysis found both hypotheses to be doubtful, revealing the need to look for new directions of interpretation.

The article consists of three chapters. The first chapter briefly presents ideological and theoretical assumptions for the existence of the juvenile justice system as an independent source of social control. The second describes reforms and innovations in the field of administrative and criminal responsibility of juveniles introduced between 1999 and 2019, the improvements in the juvenile justice system, and current issues. The third chapter is devoted to statistical data regarding juvenile delinquency in Klaipėda, showing the dynamics of the phenomenon. The dynamics of juvenile delinquency in Klaipėda between 1995 and 2019 raise many questions which sociologists find puzzling to answer. On one hand, we see the exclusive attention of legal institutions towards matters of juvenile justice, and aspirations to improve it on a national level; but on the other, we witness a decrease in the juvenile crime rate. It appears to be a kind of clear causal chain, where a change in one variable (legal system) can be interpreted as the causal effect on the value of another variable (crime rate).

The article ends with a discussion of the possibility to explain the causes of the decrease in juvenile crime by applying certain theoretical assumptions. The conclusions and discussion invite a continuation of research into the area of youth crime.

Arūnas Acus, Liutauras Kraniauskas

Arūnas Acus – profesorius, daktaras (humanitariniai mokslai – filosofija), Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Socialinių pokyčių studijų centras.

Moksliniai interesai: jaunimo nusikalstamumas, nukrypstamo elgesio sociologija.

Adresas: H. Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

Tel. + 370 698 397 79.

El. paštas: arunasacus@gmail.com

Arūnas Acus is a professor and doctor of humanities (philosophy) at the Centre for the Study of Social Change, Faculty of Social Sciences and Humanities, Klaipėda University. His scientific interests are juvenile delinquency and the sociology of deviant behaviour.

Address: H. Manto St 84, LT-92294 Klaipėda

Tel: + 370 673 74376

E-mail: arunasacus@gmail.com

Liutauras Kraniauskas – docentas, daktaras (socialiniai mokslai – sociologija), Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Socialinių pokyčių studijų centras.

Moksliniai interesai: jaunimo subkultūros, socialinės deviacijos.

Adresas: H. Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

Tel. + 370 673 743 76

El. paštas: liutauras.kraniauskas@gmail.com

Liutauras Kraniauskas is an associate professor and doctor of social sciences (sociology), at the Centre for the Study of Social Change, Faculty of Social Sciences and Humanities, Klaipėda University. His scientific interests are youth subculture and social deviation.

Address: H. Manto St 84, LT-92294 Klaipėda

Tel: + 370 673 74376.

E-mail: liutauras.kraniauskas@gmail.com